

Türk Eğitim Sisteminde Niteliğin Ekonomik Yönleri

Doç. Dr. Mahmut ÂDEM (*)

Eğitim Kavramı

Bugüne değin eğitimin pek çok tanımı yapılmıştır. En geniş anlamda eğitim; bireye kazandırılacak zihinsel ve bedensel yeteneklerin tümünü kapsayan hertür yetiştirme işlemidir.

Ancak eğitimin bu genel anlamdaki tanımı, eğitimin ekonomik analizi için yeterli görülmemektedir. Eğitimin ekonomik açıdan incelenmesi, temelde girdi (input) ve çıktı (output) kavramlarına dayanmaktadır. Konuya bu açıdan yaklaşıldığı zaman, yalnızca örgütlenmiş eğitim (formel) ele alınmakta, örgütlenmemiş eğitim (informel) dışlanmaktadır.

Öyleyse iktisatçı için eğitim, herşeyden önce, bu kesime ayrılan kıt kaynakların çeşitli alt programlar arçsında dengeli dağılımı ve seçenekli kullanılma biçimidir.

Genellikle ekonomik etkinlikleri inceleme konusu seçen klasik analizlerde, her konu, maddi mal olarak ele alınmaktadır. Bunc göre kıt kaynakların her girdisi, iki amaçtan birini; ya da diğerini esas almaktadır : Bir mal ya da hizmetin tüketimine izin vermek veya bir yatırımı gerçekleştirmek. Başka bir değişle ekonomide önemli olan, ya bir tüketim malı üretmek ya da bir üretim malı üretmektir. Aart-hur Lewis, bunu eğitime de uygulamayı önermiştir.

Miltan Friedman ya da Charles Kindellenger gibi kimi iktisatçılar, genel eğitimi bir tüketim malı, mesleki-Teknik eğitimi (hizmetiçi eğitim dahil) bir üretim malı olarak kabul etmektedir.

Genel eğitim; zihinsel yeteneklerin geliştirilmesini; ve dil, aritmetik, grafiklerle ifade vb. kullanılarak kimi araçların öğretilmesini, ya-

(*) A Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi ve TED Bilim Kurulu Başkanı.

ni belli bir etkinliğe doğrudan bağlı olmayan temel bilgilerin kazan-
dırılmasını hedef almaktadır.

Mesleki-teknik eğitim; bireyi, doğrudan doğruya bir istihdam
yönelik çeşitli etkinliklere hazırlayan bilgi ve becerileri kazandırmayı
y hedef almaktadır.

Konuya, gelişmekte olan ülkeler açısından bakıldığından; eği-
tim, üretim malı üretilen bir yatırım olarak kabul edilmektedir. Bu
nuktada, Jean Fourashe, ekonomik anlamda «az gelişmiş bir ülke,
eğitimde de az gelişmiş bir ülkedir» demiştir.

Bu cılandakı yazıda eğitim ekonomisinin kurucusu olarak bilinen
ünlü Amerikalı iktisatçı Theodore W. Schultz, geri kalmış ülkelerin
kalkınmamalarının nedenini; eğitim, özellikle teknik eğitim yatırımlarına
gerekten önemi vermemiş olmalarına bağlamıştır.

«Gerı kalmış ülkelerden çok azı eğitim konusunda yeterli
bir çaba harcamakta, çoğunun da teknik eğitim konusunda y-
tırlarını ihmal ettiği görülmektedir. Bu ülkelerin, kaynakları-
ndan en iyi yararı sağlamadıkları anlaşılmaktadır: Şili örneği bu
varsayımı doğrulamakta, teknik ilerleme ve insangücü niteliğinin
geliştirilmesinin, kalkınmanın temel etmenleri olduğunu gös-
termektedir. Hindistan, sulamaya gereğinden fazla yatırım yap-
mıştır. Ama bu suyun kullanılışı konusunda çiftçilerin hazırlan-
masına çok az para harcamıştır. Aynı biçimde Irak, petrol geli-
rinin hemen hemen tamamını sulama işlerine ayırmıştır ama
çiftçilerin bu konuda yetiştirilmesi için çok az çaba göstermiş-
tir. Aynı yanılığa gelişmiş ülkeler de düşmüştür. ABD'de siyah-
ların düşük ücret almalarının nedenlerinden biri, verimliliklerini
düşüren eğitim yetersizliğidir» (1).

O halde eğitim; her birey, hem toplum açısından üretim malı
üreten bir yatırım malıdır. Bugün her veli; çocuğunun öğrenimi için
yapılan tüm harcamaları, onun geleceği için bir yatırım olarak gör-
mekte, dolayısıyla çocuğunun öğrenimi için hiçbir maddi ve manevi
fedakarlıktan çekinmemektedir. Her tür ve düzey öğrenimden bireyin
beklentisi; alacağı diplomanın bir iş bulma ve yaşamını kazandıra-
bilme aracı olmasıdır. Ekonomik anlamda bireyin eğitimden beklen-
tilerinin; kendisini, mesleki bilgi ve becerilerle donatarck geçimini
sağlayacak bir mesleğe hazırlanmasıdır.

(1) Unesco, *Textes Choisıs Sur l'Economie de L'Education*, Paris, 1968, s 76.

Bugün ülkemizde her öğrenim sonunda başarılı olanlara verilen diploma, bir işbulma aracı olmckta mıdır?

Türkiye'de Eğitimin Niteliğinin Ekonomik Yönleri

Türkiye, 1961 Anayasası ile planlı kalkınma politikasını benimsemiştir. Planlı kalkınma, yasal olarak devlete bir görev olarak verilmiştir. 1963 yılında Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile başlayıp Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planının hazırlanmckya başlandığı 1983 yılında eğitim planları incelendiğinde, ilköğretimin tüm çağ nüfusa yaygınlaştırılmasının «sosyal strateji» olarak kabul edildiği her planda yinelenmiştir.

Eğitim planlarının ekonomik hedefi de, sanayileşen Türkiye'nin gereksinme duyduğu nitelikli ve yüksek nitelikli insangücünün yetiştirilmesidir. 14.6.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun planlılık ilkesinde aynen şu hüküm yer almıştır :

«Milli eğitimin gelişmesi iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim —insangücü— istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak meslek ve teknik eğitime ihtiyaca göre ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir».

Buna göre insangücü gereksinmeleri, özellikle istihdam temel alınarak eğitim, mesleki-teknik eğitimin planlanması gerekmektedir. Bu nedenle kalkınma planlarında 1977-1978 öğretim yılında ortaöğretim düzeyinde mesleki teknik öğrenim gören öğrencilerin toplum ortaöğretim (genel ve mesleki-teknik) öğrencilerinin % 55 ini oluşturması hedef alınmıştır. 1995 yılında mesleki-teknik/genel ortaöğretim oranı 65/35 olarak öngörülmüştür. Bu mesleki teknik/genel ortaöğretim arasındaki dengeye koşul olarak mesleki ve teknik eğitimin bizzat kendi içinde bir denge kurulması öngörülmüştür. Buna göre sanayileşen Türkiye'de en çok gereksinme duyulacak, dolayısıyla istihdam olasılığı en yüksek olan Teknik lise öğrenci sayısının 1977-1978 öğretim yılında 110.000 olması hedeflenmiştir. Buna karşılık istihdam olanakları sınırlı bulunan kimi okulların da eğitim-insangücü istihdam dengesini bozduklarına parmak bcsılmıştır. Örneğin Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında aynen şöyle denilmektedir :

«...mesleki ve teknik okullar içinde en yüksek gelişme hızı gösteren okullar olmuştur. İmam-Hatip okulları birinci devresi, 1963-1964 yılı ile 1970-1971 öğretim yılları arasında ilk kayıtlar-

dc. % 234,6, toplam öğrencide % 396,7 ve mezunlarda % 633,8 gibi çok yüksek gelişme hızları göstermektedir».

«1970-1971 öğretim yılında İmam-Hatip okullarının tümünün, I. ve II. devre mesleki ve teknik okullardaki toplam öğrenci sayısının % 20,8 gibi büyük bir payını aldığı görülmektedir» (ÜBKP, s. 749).

«Planlı dönemde, tüm mesleki ve teknik okullar içinde en büyük gelişme hızını İmam-Hatip okulları kaydetmiştir. İmam-Hatip okullarının II. devrelerinde 1963-1964 ile 1971-1972 öğretim yılları arasında ilk kayıtlarda % 766,1; toplam öğrenci sayısında % 611,5 ve mezun sayısında % 334,9 oranında bir gelişme görülmektedir. Bu gelişme hızlarının yüksekliği ve önemi, aynı dönem içinde tüm mesleki-teknik eğitim II. devrede kaydedilen gelişme hızlarıyla karşılaştırıldığı zaman belirgin olarak ortaya çıkmaktadır» (ÜBKP, s. 755).

Aynı konuda Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında aynen şöyle denilmiştir :

«Mezunlarının istihdamında belli bir doygunluğa ulaşılmış olan bu okullarda (İmam-Hatip) sayısal gelişme hızlı olmuş ve plan hedefleri çok aşılmıştır».

«Plan dönemi başında 71 olan okul sayısı, plan dönemi sonunda 334'e ulaşmış olup, ilk kayıtlar % 1311,8; öğrenci sayısı toplamı ise % 904,6 oranında artmıştır» (DBKP, s. 447).

Görülüyor ki plan hedefleri, sanayileşerek kalkınan Türkiye'nin nitelikli insan gücü gereksinimleri ve istihdam olanakları temel alınarak belirlenmiş, ancak en çok gereksinime duyulan Teknik lise öğrenci sayısı (1977-1978 öğretim yılı için 110.000) en düşük düzeyde (6.650; ya da % 6,05) gerçekleşmiştir. Öyleyse Türkiye mesleki-teknik eğitime öncelik verirken, «diplomalı işsiz» yetiştirmeyi mi amaçlamaktadır?

Milli Eğitim Bakanlığı Etüd ve Programlama Dairesi'nce yayımlanan verilere göre kimi meslek okul mezunlarının istihdam durumu aşağıya çıkarılmıştır.

Ekteki şekilden de anlaşılacağı gibi, incelemeye konu olan dört mesleki-teknik liseden 1980-1981 öğretim yılında mezun olan öğrencilerin istihdam durumu şöyledir :

1. Kız Meslek Lisesi mezunlarının % 13.9'u bir üst öğrenim kurumunda öğreimlerini sürdürdükleri, % 10.3'ünün de yetiştikleri alanda bir iş bulabildikleri anlaşılmaktadır. Geri kalan % 75.8 den % 4.6'sı mesleğine uygun olmayan bir işte çalışmakta, % 71.2 sinin de durumu bilinmemektedir. Ekonomik anlamda, bu okul, ancak % 24.2 oranında verimli olabilmektedir. Çünkü kimi eğitim iktisatçıları, yetiştiği alanda iş bulamayan ya da başka bir alanda çalışma olanağı bulabilen kişilerin, eğitimi için yapılan harcamaların % 25 oranında verimli olduğunu ileri sürmektedirler. Bu, bizce çok yerindedir. Örneğin bir Endüstri Meslek Lisesi mezununun, kendi maliyetinin yedide birine mal olan bir genel lise mezunu yerine istihdam edilmesi, bu Endüstri Meslek Lisesi Mezunu için yapılan harcamaları % 25'den de verimsiz kılmaktadır.

2. 1980-1981 öğretim yılında Ticret Lisesi mezunlarına gelince, bunlardan % 11.6'sı bir üst öğrenim kurumuna girebilmiştir. Buna, bu okul mezunları için İTİA'nin ayırmış olduğu kontenjan da dahildir. Yine 1980-1981 öğretim yılında bu okulu bitirenlerin % 23'ü mesleğine uygun bir iş bulabilmiştir. Böylece, bu okul mezunlarının % 9.8'i mesleğine uygun olmayan bir işte çalışmaktadır, geri kalan % 55.6'sı çoğu zaman hiçbir biçimde iş bulamamaktadır. Bu kuruluşlar, ekonomik anlamda ancak % 34.6 oranında verimlidir.

1980 - 1981 ÖĞRETİM YILINDA MESLEKİ ve TEKNİK ÖĞRETİM MEZUNLARININ İSTİHDAM DURUMU (Yüzde olarak)

Endüstri Meslek Lisesi

Teknik Lise

Kız Meslek Lisesi

Ticaret Lisesi

Öğrenime devam eden

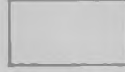
Mesleğine uygun bir işte çalışan

Mesleğine uygun olmayan bir işte çalışan

Durumu bilinmeyen

Diğer

3. Endüstri Meslek Lisesi'nden 1980-1981 öğretim yılı mezun olanlardan % 13.3'ü, bir üst öğretim düzeyinde öğrenimlerine devam ederken —ki bu okul mezunları için DMMA'de tanınan kontenjan bu orana dahildir—, % 29'u mesleğine uygun bir işte çalışmaya başlanmış bulmuştur. Bir meslek elemanı olarak yetiştirilen bu öğrencilerden % 6.1'i mesleğine uygun olmayan bir işte çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bu eğitim özellikle mesleki eğitim açısından bir kayıptır. Geri kalan % 32.2'si de bir iş bulamamışlardır. Bu ise, hem ekonomi hem de eğitim açısından tümüyle, kayıptır. Dahic açık söylemek gerekirse, meslek elemanı yetiştirmek amacıyla kurulmuş bu okullarda verimlilik % 42.3'ü geçememektedir. Bu tür bir gelişme de, kalkınma planlarının nitelikli insan gücü hedefleri ile çelişmektedir.

4. 1980-1981 öğretim yılı Teknik liseyi bitiren öğrencilerden % 35.6'sı yüksek öğrenime devam etmektedir. Bu dört meslek lisesi içinde en yüksek orandır. Çünkü bu okullar, lise fen kolu programı izlemekte, aynı zamanda ilk yılı Endüstri Meslek Lisesi ile ortak olan Teknik liseye, birinci yılın sonunda başarılı öğrenciler alınmaktadır. Bu okulu bitirenlerden % 25.4'ü de mesleğine uygun bir işte çalışabilmektedir. Bu oran da, mesleki ve teknik okullar içinde en yüksek orandır. Öyleyse bu okulların ötekilere göre daha çok geliştirilmek istenmesinin temelinde ekonomik nedenler yatmaktadır. Bu denli başarılı olan bu okul mezunlarının da % 5.9'unun mesleğine uygun olmayan bir işte çalışması, çok önemli bir kayıptır. Bu okullarda verimlilik % 61.6'dır. Aynı ölçütler alındığı zaman, bu oran, Türkiye'deki tüm liseler içerisinde de oldukça yüksek bir orandır.

5. Aynı araştırma, İmam-Hatip okulları için yapılmamış olmakla birlikte, bir Yüksek Lisans tezine göre 1980 yılında, Yüksek İslam Enstitülerinde tanınan özel kontenjan dahil, Üniversitelerarası Seçme ve Yerleştirme sınavında başarı oranı % 6.3'tür. Yine aynı yıl ÜSS'ye başvuran lise ve meslek lisesi mezunlarından yerleşenlerin oranı sırasıyla şöyledir :

Genel Lise . % 22.34
Meslek Lisesi : % 22.34
İmam-Hatip L. : % 1.61'dir.

Bu okul mezunlarının da, öteki Meslek lisesi mezunlarına göre daha düşük olduğu, hatta çoğuna, bu okul mezunları yerine Kur'an Kursu mezunlarının istihdam edildiği de bilinen bir gerçektir.

Görülüyor ki kalkınma planlarında bu alana ağırlık ve öncelik verilmesi, ekonomik açıdan çok yerinde bir karardır. Ancak gerçekleşmesinin belirlenen hedeflerin çok gerisinde kalması, planlı kalkınma politikası yönünden, çok büyük bir başarısızlık olmuştur.